

Was ist ein *switch*?

Een onderzoek naar code-switching binnen Lingua Receptiva interacties.

Karin Dral 3671364

Eindwerkstuk Interculturele Communicatie

Bachelor Communicatie- en Informatiewetenschappen

Begeleider: drs. G.J. Bles

13-07-2014, Universiteit Utrecht

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Een jaar geleden zaten er een Braziliaanse moeder en dochter naast mij in de bus onderweg naar Cusco, Peru. We probeerden een gesprek aan te knopen maar hun kennis van het Engels was niet goed genoeg om in deze taal te communiceren. Vervolgens hebben we toch de hele busrit gepraat, zij in hun moedertaal Braziliaans en ik in het Spaans, de taal die ik in het half jaar dat ik daarvoor in Santiago, Chili studeerde had verworven. Hoe we precies op het plan waren gekomen om op deze manier te communiceren weet ik niet meer maar het liep als een tierelier. Met kennis uit het Frans, Spaans, Engels en wie weet welke talen nog meer kon ik het Braziliaans, een taal die ik nooit geleerd heb, begrijpen. Dat deze manier van communiceren een naam had wist ik toen niet.

Een jaar later ligt voor u dit Bachelor Eindwerkstuk over precies die meertalige communicatiemodus waarin ik met twee Braziliaanse kon spreken. Zonder G.J. Blees had dit eindwerkstuk echter nog een jaar op zich laten wachten, ik bedank haar graag voor haar goede begeleiding.

Karin Dral,

Utrecht, 2014

Samenvatting

De meeste interculturele communicatie wordt gedaan door middel van Engels als lingua franca (ELF). Omdat niet-moedertaal sprekers van het Engels in ELF conversaties benadeeld worden is lingua receptiva (LaRa), een communicatiemodus waarbij gesprekspartners hun moedertaal spreken een goed alternatief voor meertalige communicatie. Code-switching, waarbij sprekers in dezelfde interactie overschakelen naar een ander taalsysteem, komt in zowel ELF als LaRa voor. In een exploratief onderzoek is gekeken naar de omstandigheden waaronder code-switching binnen LaRa interacties optreedt en de invloed van code-switching op de communicatie binnen LaRa. Een experiment is opgezet waarbij acht proefpersonen en twee experimenteel handlangers in koppels probleemoplossende taken uitvoerden in de LaRa communicatiemodus. De conversaties werden op beeld en audio vastgelegd en kwalitatief geanalyseerd. Er is gekeken of taalvaardigheid van de spreker in de taal van de luisteraar, meertaligheid van de spreker, en blootstelling van de spreker van invloed zijn op het voorkomen van code-switching. Daarnaast is het effect van code-switching op de communicatie onderzocht. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat meertaligheid mogelijk invloed heeft op het voorkomen van code-switching. Dit onderzoek laat zien dat het onderscheid tussen inter-sentential code-switching en intra-sentential code-switching niet voldoende is voor het analyseren van code-switching binnen LaRa interacties. Code-switching binnen LaRa blijkt complexer dan gedacht werd.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	5
2. Theoretisch kader.....	7
2.1 Engels als lingua franca (ELF).....	7
2.2 Lingua receptiva (LaRa).....	8
2.2.1 Luisteraarcomponenten.....	8
2.2.2 Sprekerscomponenten.....	8
2.2.3 Nederlands-Duitse LaRa.....	8
2.3 Code-switching.....	9
2.3.1 Code-switching in ELF.....	10
2.3.2 Code-switching in LaRa.....	10
2.4 Het huidige onderzoek.....	11
3. Methode.....	13
3.1 Participanten.....	13
3.2 Materiaal.....	13
3.3 Procedure.....	15
3.4 Analyse.....	16
4. Resultaten.....	18
4.1 Taalvaardigheid.....	18
4.2 Exposure.....	19
4.3 Meertaligheid.....	20
4.4 Succes van de communicatie.....	21
4.5 Code-switching buiten het experiment.....	22
5. Discussie.....	23
6. Conclusie.....	26
Bibliografie.....	27
Bijlagen.....	31
Bijlage 1: Vragenlijst proefpersonen.....	31
Bijlage 2: C-test Nederlands.....	38
Bijlage 3: Antwoordsleutels C-test Nederlands.....	40
Bijlage 4: Instructie proefpersoon.....	42
Bijlage 5: Instructie experimenteel handlanger.....	43
Bijlage 6: Materiaal en transcripten.....	46

1. Inleiding

Dat de wereld van nu een wereld van globalisering is en burgers wereldburgers zijn, is geen nieuws meer. De ooit strikt afbakende grenzen vervagen en mensen steken deze grenzen maar al te graag over. Waar mensen zijn is communicatie en waar aan communicatie wordt gedaan is taal. Veel interculturele communicatie wordt in het Engels afgehandeld. Het gebruik van Engels in communicatie tussen sprekers met verschillende moedertalen, *Engels als lingua franca* (Seidlhofer, 2011) is een makkelijke manier om te communiceren aangezien Engels als wereldtaal in bijna ieder land gesproken wordt. Het groeiende gebruik van ELF in zowel informele situaties (Hülmbauer, 2007) als (academische) formele situaties wekt bij sommigen de zorg dat niet-moedertaalsprekers van het Engels zich buitengesloten zullen voelen (Rehbein, Ten Thije & Verschik, 2012) en dat het Engels onterecht zal domineren over andere talen (Phillipson, 1992; House, 2003). Een alternatief voor meertalige communicatie is *lingua receptiva* (LaRa), een communicatiemodus waarbij sprekers de eigen moedertaal blijven spreken en er dus geen andere taal als voertuig dient voor de communicatie (Rehbein et. al., 2012). Binnen LaRa communicatie worden twee talen gebruikt en dit maakt LaRa een vorm van *code-switching* (Blees, Mak & Ten Thije, 2014). Hoewel LaRa zelf een vorm van code-switching is, kan er binnen LaRa conversaties zelf ook code-switching optreden. Gespreksdeelnemers kunnen overschakelen van de eigenmoedertaal naar de moedertaal van de gesprekspartner.

Een simpele beschrijving van code-switching is het gebruik van meerdere talen op hetzelfde moment en op dezelfde plaats (Thomason, 2001). Uit onderzoek naar code-switching binnen ELF conversaties blijkt dat code-switching een teken kan zijn van hoge meertaligheid (Kroll, Bogulski, & McClain, 2012; Klimpfinger, 2007), hoewel andere onderzoeken uitwijzen dat code-switching binnen ELF een teken is van gebrek aan taalvaardigheid bij meertaligen (Heredia & Altarriba, 2001). Uit onderzoek naar code-switching binnen LaRa conversaties bleek een hoge taalvaardigheid het aantal code-switches juist te verlagen (Bahtina, 2013). Er is echter weinig onderzoek gedaan naar code-switching binnen LaRa interacties terwijl verklaringen voor en functies van code-switching nu juist meer inzicht kunnen bieden wat betreft de effectiviteit van deze communicatiemodus. In dit onderzoek wordt er daarom gekeken naar de omstandigheden waaronder code-switching binnen LaRa interacties optreedt en wat het effect van codeswitching op de communicatie is.

Allereerst worden in hoofdstuk 2 relevante theorieën en onderzoeken besproken waarna de onderzoeksvraag en de hypothesen geformuleerd worden. In hoofdstuk 3 wordt de

methode beschreven en worden de constructen geoperationaliseerd. Gebaseerd op de resultaten uit hoofdstuk 4 worden in de discussie uitspraken gedaan over de geformuleerde hypothesen om vervolgens te eindigen met de conclusie.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden twee vormen van meertalige communicatie besproken: *Engels als lingua franca* (ELF) en *lingua receptiva* (LaRa). Vervolgens wordt het fenomeen *code-switching* besproken, in het algemeen en binnen ELF en LaRa.

2.1 *Engels als lingua franca*

Engels als lingua franca wordt gedefinieerd als ieder gebruik van Engels in communicatie tussen sprekers die niet dezelfde moedertaal (L1) spreken (Seidlhofer, 2011). ELF blijkt andere kenmerken dan oorspronkelijk Engels te hebben, waar in ELF uitingen nieuwe betekenissen krijgen, en lidwoorden en voorzetsels anders gebruikt worden (Björkman, 2008). Bij gebruik van ELF zijn sprekers ook luisteraars in dezelfde taal en doen beide gesprekspartners een beroep op een L2 waardoor zij afhankelijk van de taalvaardigheid in het Engels vergelijkbare moeilijkheden ervaren (Van Mulken & Hendriks, 2012). Voor de communicatie via ELF is dus zowel de passieve taalvaardigheid (receptie) van L2 als de actieve taalvaardigheid (productie) van L2 van beide gespreksdeelnemers van belang.

2.2 *Lingua receptiva*

Een andere vorm van meertalige communicatie is lingua receptiva. LaRa is een communicatiemodus waarin deelnemers een taal spreken die anders is dan die van de partner en elkaar toch begrijpen, zonder hulp van een lingua franca. Wederzijds begrip komt tot stand door de passieve taalkennis die deelnemers hebben van de taal van de gesprekspartner (Rehbein, Ten Thije & Verschik, 2012). Waar in ELF zowel de actieve als de passieve taalvaardigheid in de L1 van beide gespreksdeelnemers van belang zijn is in LaRa slechts de passieve taalvaardigheid in de L1 van beide gesprekspartners nodig voor succesvolle communicatie (Rehbein et al., 2012). Volgens de alignment-theorie (Pickering & Garrod, 2004) moeten participanten hun situatie-modellen met elkaar in overeenstemming brengen om tot wederzijds begrip te komen. Omdat de gespreksdeelnemers niet dezelfde taal spreken kunnen zij elkaars taal echter niet kopiëren en dit maakt het proces van alignment moeilijker (Blees, Mak & Ten Thije, 2014). In LaRa interacties zijn beide gesprekspartners afwisselend zowel spreker als luisteraar en wordt er onderscheid gemaakt tussen luisteraar- en sprekercomponenten.

2.2.1 Luisteraarcomponenten

Zoals de naam *lingua receptiva* al aangeeft ligt theoretisch het zwaartepunt in deze communicatiemodus bij de recipiënt, de luisteraar. In LaRa interacties maken luisteraars gebruik van (non)verbale signalen om de spreker te sturen en prosodische elementen die aangeven of er (on)begrip is aan de kant van de luisteraar (Rehbein et al., 2012). De luisteraar beroept zich op zijn passieve taalvaardigheid van de L1 van zijn gesprekspartner. Bathina, Ten Thije en Wijnen (2013) vonden dat de taalvaardigheid van de L2 van beide gesprekspartners individueel en gezamenlijk invloed uitoefent op de communicatie. Uit onderzoek van Blees et al. (2014) bleek dat een hogere taalvaardigheid van de meest taalvaardige gesprekspartner een positief effect heeft op de communicatie.

2.2.2 Sprekerscomponenten

Waar in ELF de productie in een L2 is, spreken in LaRa interacties gespreksdeelnemers een L1. Rehbein et al. (2012) stellen dat sprekers naast het gebruik van algemene metacommunicatieve strategieën ook de L1 lexicaal en morfologisch aanpassen aan wat zij verwachten dat de luisteraar begrijpt in diens L2. Costa, Pickering & Sorace (2008) vonden inderdaad dat sprekers hun L1 aanpasten aan een L2-luisteraar op basis van de kennis van de L1 van de luisteraar. Dit betekent dat een hogere taalvaardigheid van de L2 van de spreker de communicatie positief beïnvloedt. Door voortdurende blootstelling aan twee talen in LaRa conversaties onderdrukt de spreker tijdens het benoemen van objecten in de L1 echter ook competitieve lexicale items van de L2 (Blees et al., 2014). Deze vorm van talig multitasken kost meer cognitieve energie dan in gesprekken waar maar één taal gesproken wordt, waarbij de cognitieve inspanning toeneemt wanneer de passieve taalvaardigheid van de gesprekspartner lager is. Blees et al. (2014) concluderen dan ook dat het spreken van LaRa verschilt van het spreken van een L1 (p. 189).

2.2.3 Nederlands-Duitse LaRa

LaRa komt vaak voor in de vorm waarbij de moedertalen van de sprekers aan elkaar verwant zijn (Zeevaert, 2007) maar volgens de definitie kunnen alle talencombinaties gebruikt worden. In Nederland komt LaRa voor in de grensregio met Duitsland en deze Nederlands-Duitse LaRa blijkt tot succesvolle interacties te leiden (Beerkens, 2010). Möller (2007) stelt dat de Nederlandse taal toegankelijk is voor Duitse sprekers doordat veel cognaten in de twee talen

overeenkomen. Ház (2005) vond dat Nederlandse en Duitse studenten met weinig tot geen kennis van elkaars taal toch hoog scoorden op een taalvaardigheidstest. Meerdere onderzoekers concluderen dat Nederlands en Duits tot in zekere mate wederzijds begrijpelijke talen zijn (Möller, 2007; Ház, 2005; Gooskens, 2009; Berthele, 2009; Wenzel, 2007). Hoewel het proces van alignment bemoeilijkt wordt doordat er twee verschillende talen gesproken worden kunnen sprekers door middel van cognaten en het gebruik van dezelfde syntactische structuren hun situatiemodellen met elkaar in overeenstemming brengen (Hartsuiker, Pickering & Veltkamp, 2004; Kootstra, van Hell & Dijkstra, 2010). Cognaten zijn woorden in verschillende talen die wat betreft vorm en betekenis overeenkomen (Lemhöfer, Dijkstra & Michel, 2004). Het gebruik van cognaten versnelt de verwerking van de woorden door de activatie van een term in twee talen tegelijk (Bultena, Dijkstra & van Hell, 2013).

2.3 Code-switching

Een brede definitie van code-switching los van de functie of de aard van het fenomeen is het afwisselen van talen binnen een discours of zelfs binnen een zin. Benaderd vanuit de sociolinguïstiek is code-switching een middel waarmee sociale betekenis wordt geconstrueerd (Gumperz 1982). Tegenover benaderingen waar code-switching attitude, macht en identiteit (re)produceert bestaan er ook conversationele benaderingen. Gebaseerd op het corporatie principe (Grice, 1975) zouden gesprekspartners code-switching eerder als strategie voor effectieve communicatie in een interactie gebruiken (Freeman & Freeman, 2001). De keuze om van code te switchen wordt dan gezien als een rationele keuze, relevant voor het bereiken van effectieve communicatie (Li Wei, 2005). Meerdere studies concluderen dat code-switching door sprekers wordt ingezet om de taal aan de gesprekspartner aan te passen en zo taalbarrières te verlagen (Giles & Smith, 1979; Giles, Coupland & Coupland, 1991; Ariffin & Rafik-Galea, 2009) en dat code-switching een hoge bekwaamheid in meerde talen en een sterk ontwikkeld cognitief controle mechanisme weergeeft (Poplack, 1980; Abutalebi, Della Rosa, Green, Hernandez, Scifo, Keim, Cappa & Costa, 2012). De mate waarin een individu in het verleden is blootgesteld aan een taal blijkt de prestatie in de aangeleerde taal daarbij te beïnvloeden (MacKay & Flege, 2004; McDonald, 2000). Ook het actuele gebruik van een taal beïnvloed de taalvaardigheid van een spreker, waarbij enkel het luisteren naar de taal via bijvoorbeeld televisie of radio al genoeg is (Jia, Aaronson & Wu, 2002). Er zijn al met al verschillende variabelen die code-switching kunnen verklaren, zoals cognitieve controle, taalvaardigheid, cognitieve vaardigheden, sociale factoren maar ook persoonlijke kenmerken (Grosjean, 2008).

Poplack (1980) onderscheidt drie typen code-switching. *Extra-sentential* code switching is de integratie van woorden, ook wel *tags*, uit een andere taal in L1-L1 gesprekken. *Inter-sentential* code-switching is de schakeling van het ene taalsysteem naar het andere taalsysteem tussen zinnen en heeft betrekking op meertalige interactie. *Intra-sentential* code-switching heeft ook betrekking op meertalige interactie maar is de integratie van woorden of zinsdelen uit een ander taalsysteem. Doordat er bij intra-sentential code-switching twee taalsystemen in één uiting worden gebruikt is hoge grammaticale kennis van beide taalsystemen vereist. Sprekers met een hoge taalvaardigheid zouden daarom vaker aan intra-sentential code-switching doen (Poplack, 1980; Hammink, 2000; Koban, 2013). Muysken (1987) en Treffers-Daller (1991) vonden dat cognaten vaak te vinden zijn op het schakelpunt bij intra-sentential code-switching. Op het schakelpunt hebben de twee gesproken talen dus een sterke overlap en dit vergemakkelijkt een code-switch. Cognaten (en namen) kunnen de analyse van code-switching echter compliceren (Treffers-Daller, 1991, p. 7).

2.3.1 Code-switching in ELF

Code-switching in ELF conversaties houdt in dat sprekers naar een andere taal dan het Engels (L2) overschakelen, bijvoorbeeld naar de moedertaal (L1) of een andere taal. Cogo (2009) onderzocht code-switching binnen ELF interacties en vond dat code-switching gebruikt werd als extra communicatie middel, om nuances weer te geven, als manier om culturele verschillen te voorkomen en communicatie efficiënter te maken en als manier om solidariteit tot een bepaalde groep expliciet te maken. Volgens Klimpfinger (2009) wordt code-switching in ELF conversaties gebruikt om een specifiek persoon uit te nodigen tot deelname, als hulpmiddel om de communicatie te laten slagen, om een ander idee te introduceren en als identificatiemiddel. Heredia et al. (2001) stellen dat meertaligen uit gemakzucht overschakelen naar de moedertaal.

2.3.2 Code-switching in LaRa

Waar in ELF code-switching een schakeling vanuit het Engels naar een moedertaal of andere taal is, houdt code-switching binnen LaRa in dat een spreker van zijn moedertaal overschakelt naar een L2. Bahtina (2013) vond dat wanneer de gezamenlijke taalvaardigheid in de L2 hoger is, het aantal code-switches lager is. Andere onderzoekers concludeerden juist dat code-switching het resultaat is van een hoge bekwaamheid in meertaligheid omdat twee of meer talen samen geïntegreerd zijn in een systeem (Kroll et al., 2012; Klimpfinger, 2007). In het geval van meertaligen zijn de lexicale representaties van meerdere talen geactiveerd voor het

gebruik van één taal (Dijkstra, 2005; Dussias & Sagarra, 2007). Een code-switch produceren (Hernandez, 2009) of ontvangen (Abutalebi, Annoni, Zimine, Pegna, Seghier, Lee-Jahnke, Lazeyras, Cappa & Khateb, 2008) kost meer cognitieve energie. Omdat LaRa zelf een vorm van code-switching is kan verwacht worden dat er voor deze communicatiemodus meer cognitieve controle nodig is. vraagt de continue activering van twee taalsystemen veel cognitieve controle. De cognitieve kosten het tegelijkertijd activeren van twee taalsystemen zijn hoger naarmate de talen fonologisch overeenkomen zoals het geval bij Duits en Nederlands (Blees et al., 2014; Möller, 2007).

2.4 Het huidige onderzoek

In dit onderzoek is er gekeken naar de omstandigheden waaronder code-switching optreedt binnen LaRa interacties en welk effect code-switching op een communicatie heeft. Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn er hypothesen opgesteld wat betreft het effect van de taalvaardigheid in de L2 van participanten, de meertaligheid en de mate waarin participanten blootgesteld zijn aan de desbetreffende L2 op het voorkomen van code-switching. Ook wordt er onderzocht in hoeverre code-switching van invloed is op het succes van een communicatie. Het huidige onderzoek heeft betrekking op meertalige conversaties en daarom worden de twee voor meertalige communicatie relevante typen code-switching bekeken: inter-sentential en intra-sentential code-switching (Poplack, 1980).

De volgende hypothesen zijn geformuleerd:

1. Een hogere taalvaardigheid van de spreker in de taal van de luisteraar leidt tot het vaker voorkomen van code-switching.

Code-switching binnen ELF gesprekken wordt vaak toegeschreven aan een gebrek aan taalbeheersing. In LaRa gesprekken schakelt een spreker echter over van de moedertaal naar een L2. Er zijn theorieën die stellen dat code-switching een teken is van een hogere taalvaardigheid en een sterk ontwikkeld cognitief mechanisme. Een spreker zou over kunnen schakelen naar zijn L2 doordat de activering van twee taalsystemen veel cognitieve controle. Het is daarom interessant om te onderzoeken op welke manier taalvaardigheid en code-switching samenhangen binnen LaRa gesprekken.

2. Sprekers met een hogere taalvaardigheid doen vaker aan intra-sentential code-switching dan aan inter-sentential code-switching.

Voor intra-sentential code-switching is een hoge grammaticale kennis van beide taalsystemen vereist en sprekers met een hoge taalvaardigheid zouden daarom vaker aan intra-sentential code-switching doen. In dit onderzoek wordt daarom bekeken of binnen LaRa gesprekken sprekers met een hoge taalvaardigheid vaker aan intra-sentential code-switching doen.

3. Een hogere meertaligheid van de spreker leidt tot het vaker voorkomen van code-switching.

Er zijn onderzoeken waaruit blijkt dat niet enkel kennis van een bepaalde taal maar ook algemene taalvaardigheid invloed kan hebben op code-switching. Code-switching zou een hoge bekwaamheid in meerdere talen weergeven. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat de activering van twee talen en code-switching an sich meer cognitieve verwerkingskosten met zich mee brengt. Aangezien LaRa zelf een vorm van code-switching is kan verwacht worden dat een hogere meertaligheid binnen LaRa interacties leidt tot het gebruik code-switching door gespreksdeelnemers.

4. Een langere blootstelling (exposure) van de spreker aan de taal van de luisteraar leidt tot het vaker voorkomen van code-switching.

Omdat niet alleen kennis van de taal maar ook de actuele beoefening van de taal en de blootstelling aan de taal volgens onderzoekers invloed heeft op een sprekers taalvaardigheid is het interessant om te bekijken in hoeverre de blootstelling (in dit onderzoek ook wel exposure genoemd) invloed heeft op het voorkomen van code-switching.

5. Het gebruik van code-switching leidt tot een succesvollere communicatie.

In LaRa interacties hebben sprekers verschillende mogelijkheden om hun L1 aan te passen aan de luisteraar. Volgens onderzoek gebeurt dit door middel van wat de spreker over de L1 van de luisteraar weet, dus het gaat hier om de actieve taalvaardigheid van de L2 van de spreker. Sprekers passen hun L1 aan door middel van het gebruik van cognaten en dezelfde syntactische structuren. Code-switching is volgens sommige onderzoeken ook een tactiek om taalbarrières weg te nemen en de communicatie te bevorderen. Het is daarom interessant om te onderzoeken welke invloed code-switching heeft op de communicatie in LaRa conversaties.

3. Methode

3.1 Participanten

Aan dit experiment namen acht proefpersonen (vier mannen en vier vrouwen) met als moedertaal Duits deel. Zes proefpersonen waren Duits, één proefpersoon was Zwitser en van één proefpersoon is de nationaliteit onbekend. Zes proefpersonen waren universitair student, twee proefpersonen waren promovendus. De gemiddelde leeftijd van de proefpersonen was 25 (SD=3.93). De Nederlandse taalvaardigheid van de proefpersonen gemeten aan de hand van een C-test (bijlage 2) was gemiddeld 73,14% (SD=22.03). De proefpersonen kregen ieder een VVV bon ter waarde van tien euro als motivatie voor deelname aan het onderzoek. De experimenteel handlangers (twee mannen) waren beiden student en hadden de Nederlandse nationaliteit en Nederlands als moedertaal. De handlangers kregen ieder een VVV bon ter waarde van twintig euro als compensatie voor hun assistentie bij het experiment. De participanten en handlangers werden verworven binnen de kenniskring van de onderzoekers.

3.2 Materiaal

Voor dit experiment zijn vier kaartensets samengesteld van ieder negen kaarten. Van de negen die ieder bestonden uit drie targetkaarten, drie controlekaarten en drie kleurkaarten (bijlage 6). De targetkaarten en controlekaarten waren afbeeldingen van verschillende voorwerpen en dieren. De targetkaarten werden uitgezocht met als voorwaarde dat zij zowel in het Duits als in het Nederlands beschreven konden worden door middel van een cognaat woord en een niet-cognaat woord, waarbij de woorden in de twee talen overeenkwamen wat betreft woordfrequentie. Een voorbeeld van een cognaat woord is het Nederlandse *bloem* en het Duitse *Blume*, een voorbeeld van een niet-cognaat woord is het Nederlandse *anjer* en het Duitse *Nelke*. In tabel 1 is een overzicht weergegeven van de targetwoorden in het Nederlands en het Duits. De controlekaarten en kleurkaarten zijn toegevoegd om te voorkomen dat de proefpersonen het doel van het experiment zouden achterhalen. De controlekaarten zijn uitgekozen met als voorwaarde dat zij makkelijk te herkennen waren en te omschrijven waren in algemene termen. Voorbeelden van controle kaarten zijn een afbeelding van een konijn, een stapel boeken, een oog en een aardbei. De kleurkaarten zijn gekozen met als voorwaarde dat de begrippen in het Nederlands en Duits overeenkwamen. In dit onderzoek zijn daarom *blauw* (Duits: *blau*), *rood* (Duits: *rot*), en *zwart* (Duits: *schwarz*) als kleurkaarten gebruikt in elk van de vier kaartensets. Per puzzel kreeg de leider een oplossingskaart met de juiste

volgorde van de afbeeldingen. De volger kreeg een drie bij drie raster met zwarte lijnen en witte achtergrond waarop hij de kaarten diende de plaatsen. De oplossingen van de verschillende puzzels zijn te vinden in bijlage 6. Bij de samenstelling van de vier kaartensets is er rekening mee gehouden dat iedere kaartenset één dier als targetkaart had. De samenstelling van de vier kaartensets is weergegeven in tabel 2.

Tabel 1. Cognaten en niet-cognaten in het Nederlands en in het Duits

Cognaat		Niet-cognaat	
Nederlands	Duits	Nederlands	Duits
Poort	Port	Hek	Zaun
Kabel	Kabel	Touw	Seile
Salade	Salat	Groenten	Gemüse
Bloem	Blume	Anjer	Nelke
Rad	Rad	Wiel	Rad
Bureau	Büro	Tafel	Tisch
Kat	Katze	Poes	Mieze
Kever	Käfer	Tor	Käfer
Wekker	Wecker	Klok	Uhr
Steen	Stein	Rots	Felsen
Kind	Kind	Peuter	Kleinkind
Vogel	Vogel	Merel	Amsel

Tabel 2. Verdeling van de kaarten over de vier kaartensets

	Kaartenset 1	Kaartenset 2	Kaartenset 3	Kaartenset 4
Targetkaarten	kat	kever	salade	kabel
	wekker	steen	bureau	bloem
	poort	rad	kind	vogel
Controlekaarten	schaar	oog	boeken	boom
	koffiekopje	telefoon	konijn	lamp
	stopcontact	aardbei	vork	stoel
Kleurkaarten	blauw	blauw	blauw	blauw
	rood	rood	rood	rood
	zwart	zwart	zwart	zwart

Voorafgaand aan het experiment ontvingen de proefpersonen een geschreven instructie in het Duits (bijlage 4). De handlangers ontvingen een geschreven instructie in het Nederlands (bijlage 5). Zelfgerapporteerde taalvaardigheid op een schaal van 1 – 10, meertaligheid en blootstelling aan de Nederlandse taal werd gemeten via een in het Duits vertaalde LEAP Questionnaire (Marian, Blumfeld & Kaushanskaya, 2007) die de proefpersonen na afloop van het experiment invulden. De LEAP Questionnaire (bijlage 1) was aangevuld met vragen over de attitude ten opzichte van de taak, de communicatiemodus en de verschillende talen. Door middel van een C-test (bijlage 2) is na afloop van het experiment de taalvaardigheid in het Nederlands van de proefpersonen gemeten. Omdat de C-test betrekking heeft op de productie van het Nederlands wordt hiermee de actieve taalvaardigheid gemeten. De ingevulde LEAP Questionnaires en de resultaten van de C-test zijn te vinden in bijlage 6.

3.3 Procedure

Acht koppels ieder bestaande uit een proefpersoon en een experimenteel handlanger voerden een matching taak uit. Om de beurt hadden de proefpersoon en de experimenteel handlanger de rol van leider of volger. De leider gaf instructies over hoe de volger de afbeeldingen op een drie bij drie raster diende te plaatsen om de puzzel op te lossen. Op de oplossingskaarten die de handlanger kreeg stond per targetwoord bij de afbeelding geschreven welk woord de handlanger diende te gebruiken om naar de afbeelding te verwijzen. Op de oplossingskaarten die de proefpersoon kreeg stonden afbeeldingen zonder woorden. In de eerste ronde van ieder van de vier kaartensets had de experimenteel handlanger de rol van leider en de proefpersoon de rol van volger zodat de handlanger de targetwoorden kon introduceren. In elke tweede ronde had de proefpersoon de rol van leider en de experimenteel handlanger de rol van volger, in elke derde ronde was de handlanger weer leider en gaf de instructies aan de proefpersoon en in elke vierde (en laatste) ronde van een kaartenset was de proefpersoon leider en volgde de handlanger de instructies op. Doordat proefpersonen zowel de rol van spreker als van luisteraar hadden is hun taalgebruik in zowel de productieve modus als de receptieve modus waargenomen. Alle proefpersonen kregen de kaartensets en de oplossingen in dezelfde volgorde. De manipulatie betrof de targetkaarten waar de experimenteel handlanger via een cognaat woord of een niet-cognaat woord naar refereerde. De vier kaartensets bestonden op die manier in twee versies: een cognaatversie en een niet-cognaat versie. Iedere proefpersoon behandelde van twee kaartensets de cognaatversie en van twee kaartensets de niet-cognaatversie. Met vier kaartensets en vier rondes per kaartenset loste ieder koppel in totaal

zestien puzzels op. De manipulatie is random over de proefpersonen verdeeld. Iedere kaartenset is in totaal vier keer in cognaatversie behandeld en vier keer in niet-cognaatversie.

Het experiment is op twee dagen en op twee verschillende locaties van de Universiteit Utrecht afgenomen. De experimenteel handlanger was eerder aanwezig opdat hij mondelinge instructie kreeg over het experiment en zijn functie als handlanger. Wanneer de proefpersoon gearriveerd was kregen zowel de experimenteel handlanger als de proefpersoon een mondelinge introductie en instructie in het Engels waarin de taak werd uitgelegd en benadrukt werd dat de Duitser in het Duits zou spreken en de Nederlander in het Nederlands. De proefpersoon was niet op de hoogte van de rol die de handlanger had. Om te voorkomen dat de participanten de taak als een wedstrijd zouden zien en minder zouden communiceren dan in een natuurlijkere setting kregen de participanten geen tijdslimiet voor het afronden van de taak. De proefpersoon en de experimenteel handlanger zaten met de rug naar elkaar toe zodat non-verbale communicatie uitgesloten werd. Op de tafel van de proefpersoon lag een papier met Duitse een instructie en op de tafel van de experimenteel handlanger een papier met een Nederlandse instructie. Nadat beide participanten aangaven de instructie begrepen te hebben, begon het experiment. Alle conversaties werden opgenomen op video en audio. Na iedere ronde nam één van de onderzoekers ter controle een foto van de opgeloste puzzel. Nadat de participanten de laatste puzzel hadden opgelost vulde de proefpersoon de LEAP Questionnaire en de C-test in. Om te voorkomen dat de proefpersoon erachter kwam dat de handlanger geïnstrueerd was, werd de proefpersoon apart gezet om de vragenlijst in te vullen of werd er gezegd dat de handlanger al een vragenlijst had ingevuld.

3.4 Analyse

Omdat cognaten de analyse kunnen compliceren, de opzet van het experiment zich niet leent voor de analyse van cognaten in verband met code-switching en omdat er sprake was van tijdsgebrek is ervoor gekozen om cognaten en niet-cognaten niet mee te nemen in de analyse. Ook is ervoor gekozen om de analyse enkel te richten op code-switching door proefpersonen en niet door de experimenteel handlangers. Het succes van de conversaties is geoperationaliseerd aan de hand van de benodigde tijd om de taak af te ronden, het aantal gemaakte vergissingen en het goed oplossen van de puzzels. De tijd voor het afronden van de taak is per proefpersoon gemeten door een somscore te maken van de tijd per ronde. Een ronde startte bij de eerste instructieve zin van de leider en eindigde wanneer de volger op de bel drukte om aan te geven klaar te zijn met de puzzel. Op deze manier is de invloed van variabelen die het experiment per proefpersoon langer of korter maakten, zoals het wisselen

van de kaarten, het op de grond vallen van kaarten en het aan- en uitzetten van opname apparatuur, uitgesloten. Het aantal vergissingen dat een proefpersoon maakte, zoals het verkeerd plaatsen van een kaart, werd geanalyseerd aan de hand van het video materiaal. Uit analyse van de foto's van opgeloste puzzels bleek dat de acht proefpersonen de taak allen succesvol hadden uitgevoerd. De actieve taalvaardigheid van de proefpersonen is gemeten aan de hand van de uitslagen van de C-test. Zelfrapportage van passieve taalvaardigheid en actieve taalvaardigheid is bepaald aan de hand van de scores op de desbetreffende vraag uit de LEAP Questionnaire. Aan de hand van de scores op vraag 23 uit de LEAP Questionnaire over actueel contact met de Nederlandse taal en de somscores van de vragen 26, 37 en 28 over actuele communicatie in de Nederlandse taal zijn twee door de proefpersonen zelfgerapporteerde maten van blootstelling aan de Nederlandse taal bepaald. De meertaligheid van proefpersonen is geoperationaliseerd als het aantal talen dat zij aangaven te spreken.

De interacties van de koppels zijn in beeld vastgelegd op videocamera en het geluid is opgenomen met mobiele telefoons. De audio bestanden zijn vervolgens getranscribeerd en gecodeerd met behulp van EXMARaLDA Partitur Editor (Schmidt, 2010). De transcripten zijn geanalyseerd op het voorkomen van twee van de drie typen code-switching die Poplack (1980) onderscheidt. Inter-sentential code-switching is de schakeling naar een andere taal tussen zinnen, intra-sentential code-switching is de code-switching binnen zinnen. Hieronder zijn voorbeelden weergegeven van inter-sentential code-switching en intra-sentential code-switching afkomstig uit transcripten van het uitgevoerde experiment.

Fragment 1. Inter-sentential code-switching

	6 [01:04.5]	7 [01:06.9]
HL2 [v]	middenboven zit de ↑poes	en in het
Pp8 [v]	>Moment moment moment moment (.) eu:h ja:↑	

Fragment 2. Intra-sentential code-switching

	15 [00:34.2]	16 [00:35.9]	17 [00:37.5]
HL2 [v]	n poortje	'n eh poort↑ (.) 'n eh:	
PP6 [v]	ich↑ weiss nicht was ein hek ist	oh↓ (.) oke↑ (.)	
PP6 [nv]		legt stopcontact neer op de plaats	

4. Resultaten

Vanwege de grote verscheidenheid in resultaten en verschillen tussen de proefpersonen waardoor er geen aparte condities te onderscheiden zijn, is ervoor gekozen om de resultaten niet kwantitatief maar kwalitatief te benaderen. De variabelen taalvaardigheid, meertaligheid, exposure en succes van de communicatie worden in dit hoofdstuk individueel besproken. Hierbij worden verbanden gezocht en opvallende resultaten aangehaald.

4.1 Taalvaardigheid

De actieve taalvaardigheid van de proefpersonen was hoog, gemiddeld scoorden zij 73,14% (SD=22.3) op de C-test. In tabel 3 is een overzicht weergegeven van de scores op de C-test en het aantal code-switches per proefpersoon. De zelfgerapporteerde taalvaardigheid van de proefpersonen is buiten beschouwing gelaten omdat de beoordeling zeer subjectief was en sterk verschilde van de scores op de C-test. Wat betreft code-switching wordt er onderscheid gemaakt tussen het totaal aantal code-switches en het type code-switching.

Tabel 3. Taalvaardigheid versus code-switching.

	pp1	pp2	pp3	pp4	pp5	pp6	pp7	pp8
Taalvaardigheid								
C-test (%)	72,9	87,2	81,6	23,6	92	64,9	74,3	89,2
Code-switching totaal	9	18	0	5	1	6	3	8
Inter-sentential	6	18	0	4	1	3	0	4
Intra-sentential	3	0	0	1	0	3	3	4

In tabel 3 is te zien dat het voorkomen van code-switching sterk varieerde tussen de proefpersonen. Code-switching kwam gemiddeld 6,25 (SD=5,33) keer voor. Zo had proefpersoon 5 met een score van 92% op de C-test de hoogste actieve taalvaardigheid maar schakelde slechts één maal over naar het Nederlands. De proefpersoon herhaalde de uitspraak van de experimenteel handlanger in het Nederlands. In fragment 3 is deze code-switch weergegeven.

Fragment 3. Inter-sentential code-switch proefpersoon 5.

	276 [09:32.1]277 [09:32.8]	278 [09:33.6]
X [PP5]	Tata ta touw en lamp en dan?	
X [H2]	de anjer en het touw en de lamp (0.84) En dan blauw boven zwart	

Proefpersoon 8 kwam met een score van 89,2% op de C-test vlak na proefpersoon 5 maar waar proefpersoon 5 slechts één keer overschakelde naar het Nederlands deed proefpersoon 8 dit acht maal. Proefpersoon 2 had een score van 87,2% en daarmee een net iets lagere taalvaardigheid dan proefpersoon 8 maar gebruikte maar liefst achttien code-switches. Proefpersoon 4 had een score van 23,6% op de C-test en daarmee als enige een zeer lage Nederlandse taalvaardigheid. Echter maakte proefpersoon 4 meer gebruik van code-switching dan proefpersonen 3, 5 en 7 die allen een hogere taalvaardigheid hadden. Gebaseerd op deze gegevens is er geen verband te ontdekken tussen de taalvaardigheid van de proefpersonen en het gebruik van code-switching.

Inter-sentential code-switching kwam gemiddeld 4,5 (SD=5,48) maal voor en intra-sentential code-switching kwam gemiddeld 1,75 (SD=1,56) maal voor. Proefpersonen schakelden dus vaker over naar het Nederlands tussen zinnen dan binnen zinnen. Proefpersoon 2 met de op drie na hoogste taalvaardigheid deed enkel aan inter-sentential code-switching, waar proefpersoon 8 met de op twee na hoogste taalvaardigheid even vaak deed aan inter-sentential code-switching als aan intra-sentential code-switching. Proefpersoon 4 met de laagste taalvaardigheid deed vier maal aan inter-sentential code-switching en één maal aan intra-sentential code-switching waar proefpersoon 6 met de op één na laagste taalvaardigheid even vaak binnen als tussen zinnen overschakelde naar het Nederlands. Gebaseerd op de gegevens in tabel 3 is geen verband te zien tussen de taalvaardigheid van de proefpersonen en het voorkomen van een bepaald type code-switching.

4.2 Exposure

De proefpersonen gaven aan gemiddeld 30,80% (SD=17,51) van de tijd in contact te komen met de Nederlandse taal en gemiddeld 63,75% (SD=27,77) van de tijd in het Nederlands te communiceren. Tabel 4 is een overzicht van de mate van blootstelling aan het Nederlands en het aantal code-switches per proefpersoon.

Tabel 4. Exposure versus code-switching.

	pp1	pp2	pp3	pp4	pp5	pp6	pp7	pp8
Exposure								
Contact met Nederlands (%)	30	35	35	7	65	25	30	60
Communicatie Nederlands (1-110)	83	30	84	23	98	61	39	92
Aantal code-switches	9	18	0	5	1	6	3	8

De proefpersonen verschilden sterk in de mate van exposure aan de Nederlandse taal. Zo had proefpersoon 5 de hoogste mate van blootstelling aan de Nederlandse taal en deed slechts één maal aan code-switching, waar proefpersoon 2 heel weinig blootgesteld is aan het Nederlands met achttien code-switches het vaakst naar het Nederlands overschakelde. Proefpersoon 4 had de laagste score op exposure en deed vijf keer aan code-switching. Proefpersoon 8 had een hogere score op exposure dan proefpersoon 1 maar maakte iets minder gebruik van code-switching dan proefpersoon 1. Gebaseerd op deze gegevens is er geen patroon te herkennen tussen de mate van exposure aan de Nederlandse taal en het aantal code-switches.

4.3 Meertaligheid

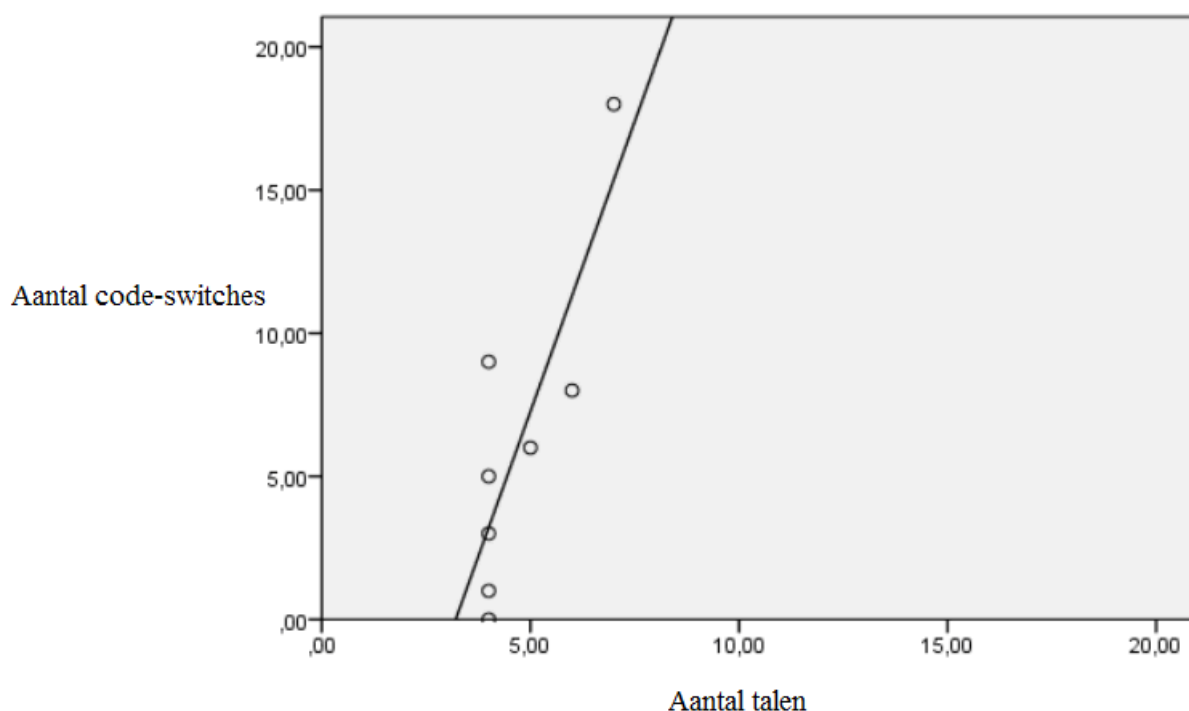
Gemiddeld spraken de acht proefpersonen 4,75 (SD=1,09) talen. In tabel 5 is een overzicht weergegeven van het aantal talen dat proefpersonen spraken en het aantal code-switches dat zij maakten. Proefpersoon 2 had de hoogste score op meertaligheid en gebruikte ook het meeste code-switches. Proefpersoon 8 had de op één na hoogste score op meertaligheid en schakelde vaker over op het Nederlands dan proefpersonen 3, 4, 5 en 7 met een lagere score op meertaligheid.

Tabel 5. Meertaligheid versus code-switching.

	pp1	pp2	pp3	pp4	pp5	pp6	pp7	pp8
Aantal talen	4	7	4	4	4	5	4	6
Aantal code-switches	9	18	0	5	1	6	3	8

Op basis van deze resultaten is te zien dat de proefpersonen met een hogere score op meertaligheid relatief meer gebruik maken van code-switching dan proefpersonen met een lagere score op meertaligheid. In grafiek 1 zijn de resultaten op meertaligheid en code-switching met elkaar vergeleken en is een dergelijk verband zichtbaar.

Grafiek 1. Meertaligheid versus code-switching.

4.4 Succes van de communicatie

Het aantal vergissingen, gemiddeld 1 (SD=1,12), varieerde te sterk tussen de proefpersonen om uitspraken over te kunnen doen en is daarom buiten beschouwing gelaten. Alle proefpersonen ronden de taak succesvol af. In tabel 6 is een overzicht weergegeven van het aantal code-switches per proefpersoon en de tijd waarin proefpersonen de taak afronden. Uit de gegevens in de tabel blijkt dat er geen verband is tussen het aantal code-switches en het succes van de communicatie. Zo voerde proefpersoon 5 met slechts één code-switch de taak in 4:08.4 minuten als snelste uit, opgevolgd door proefpersoon 2 die met het hoogste aantal code-switches de taak in 04:36.1 minuten afrondde. De gemiddelde tijd waarin proefpersonen de taak afronden was 06:30.4 (SD=01:36.6).

Tabel 6. Code-switching versus de benodigde tijd voor het afronden van de taak.

	pp1	pp2	pp3	pp4	pp5	pp6	pp7	pp8
Aantal code-switches	9	18	0	5	1	6	3	8
Succes								
Tijd (minuten)	07:21.6	04:36.1	05:04.3	08:51.0	04:08.4	07:57.6	07:33.5	06:31.4

4.5 Code-switching buiten het experiment

Iets anders opvallends dat in dit onderzoek is gevonden is dat een aantal proefpersonen buiten het experiment aan code-switching deden. In tabel 7 wordt code-switching binnen en buiten het experiment met taalvaardigheid vergeleken.

Tabel 7. *Taalvaardigheid versus code-switching binnen en buiten het experiment.*

	pp1	pp2	pp3	pp4	pp5	pp6	pp7	pp8
Taalvaardigheid								
C-test (%)	72,9	87,2	81,6	23,6	92	64,9	74,3	89,2
Code-switching								
Tijdens experiment	9	18	0	5	1	6	3	8
Buiten experiment	ja	ja	ja	nee	ja	nee	ja	ja

Proefpersoon 1 maakte na proefpersoon 2 de meeste code-switches binnen het experiment. Buiten het experiment sprak proefpersoon 1 enkel Nederlands. Zij stelde dan ook dat zij het als moeilijk ervoer om Duits te blijven spreken en het daarnaast ook onlogisch vond om Duits te blijven spreken als zij ook Nederlands kon blijven spreken. Ook proefpersonen 1, 3, 5, 7 en 8 spraken tussen de rondes en buiten het experiment in het Nederlands. Aan de hand van de gegevens in tabel 7 is te zien dat de twee proefpersonen met de laagste taalvaardigheid, proefpersoon 4 en proefpersoon 6, buiten het experiment Duits bleven spreken.

5. Discussie

In dit onderzoek zijn de omstandigheden waaronder code-switching optreedt en het effect van code-switching op de communicatie bekeken. Als eerste is er gekeken naar de invloed van taalvaardigheid in de L2 van de proefpersonen op het optreden van code-switching. De hypothese stelde dat een hogere taalvaardigheid in de L2 zal leiden tot het vaker voorkomen van code-switching. Op basis van de resultaten is echter geen patroon gevonden tussen de taalvaardigheid in de L2 en het voorkomen van code-switching. Een verklaring hiervoor is de aard van de taak. Door de gemarkeerde rol- en beurtverdeling was er geen sprake van een echte conversatie tijdens de taak. De taak ook bleek erg makkelijk en in sommige gevallen ontwikkelden de gesprekspartners een protocol via welke de puzzel snel opgelost werd zonder veel conversatie. Zo werd de taak in het geval van proefpersoon 3 en proefpersoon 5, beiden met zeer hoge taalvaardigheid, opgelost doordat de leider drie afbeeldingen achter elkaar noemde en de volger een bevestiging gaf. Daadwerkelijke conversatie waarin code-switching op kan treden bleef hierdoor uit, wat is terug te zien in de resultaten aangezien proefpersoon 1 en 5 ook de minste code-switches maakten van alle proefpersonen. De taak bleek in sommige gevallen ook een competitieve houding te ontlokken waardoor conversatie uit bleef. Vooral proefpersoon 5 leek een recordtijd als doel te hebben en dit is terug te zien in de resultaten waar deze de snelste tijd neerzette.

De tweede geformuleerde hypothese stelde dat sprekers met een hogere taalvaardigheid eerder gebruik maken van intra-sentential code-switching dan van inter-sentential code-switching omdat intra-sentential code-switching een sterke integratie van twee grammaticale systemen vereist (Poplack, 1980; Hammink, 2000; Koban, 2013). Gebaseerd op de resultaten is er geen verband gevonden tussen een hogere taalvaardigheid en het optreden van intra-sentential code-switching. Zo maakte proefpersoon 2 met een zeer hoge taalvaardigheid totaal tegen de verwachtingen enkel gebruik van inter-sentential code-switching. Aan de hand van een gedetailleerdere analyse is echter te zien dat proefpersoon 2 vooral spontaan begon met spreken in het Nederlands. Zo begon de proefpersoon een ronde als leider en sprak direct hele zinnen in het Nederlands. In de analyse worden deze uitingen vervolgens gecategoriseerd als inter-sentential code-switching. Een mogelijke verklaring voor de afwezigheid van een verband tussen taalvaardigheid en een bepaald type code-switching is dan ook het onderscheid tussen inter-sentential code-switching en intra-sentential code-switching. Proefpersoon 6 deed bijvoorbeeld drie maal aan intra-sentential code-switching wat zou duiden op een hoge taalvaardigheid. De taalvaardigheid van proefpersoon 6 was

echter laag. Aan de hand van gedetailleerdere analyse van de gemaakte code-switches is dan ook te zien dat proefpersoon 6 Nederlandse woorden die zij niet begreep integreerde in haar Duitse zinnen, bijvoorbeeld “Was ist ein *hek*?”. Deze code-switch wordt gecategoriseerd als intra-sentential maar is een teken van onbegrip en niet van twee sterk geïntegreerde taalsystemen.

De derde geformuleerde hypothese had betrekking op de invloed van meertaligheid op het voorkomen van code-switching. Volgens de hypothese leidt een hogere meertaligheid tot het vaker voorkomen van code-switching. Uit de resultaten blijkt dat de proefpersonen met een hogere taalvaardigheid inderdaad meer aan code-switching deden dan de proefpersonen die minder talen spraken. Dit resultaat bevestigt eerder onderzoek waarin gesuggereerd werd dat code-switching een hoge bekwaamheid in meerdere talen weergeeft (Poplack, 1980; Abutalebi et al., 2012) omdat meerdere talen geïntegreerd zijn in één systeem (Kroll et al., 2012; Klimpfing, 2007). Gebaseerd op slechts acht proefpersonen is dit echter een aanwijzing dat er een verband zou kunnen zijn tussen meertaligheid en code-switching en geen bewijs.

De vierde hypothese stelde dat een langere blootstelling aan de L2 leidt tot vaker voorkomen van code-switching. Uit de resultaten blijkt echter dat de proefpersonen sterk verschilden wat betreft de mate waarin zij actueel in contact kwamen met of communiceerden in het Nederlands. Er is geen verband gevonden tussen de mate van exposure en het optreden van code-switching dus hypothese 4 kan niet worden aangenomen. De blootstelling aan het Nederlands is echter gemeten via zelfrapportage waardoor de scores afhankelijk zijn van de beoordeling van de proefpersonen zelf en daarnaast speelt hier ook de opzet van het experiment een rol. Conversatie bleef vaak uit en daardoor is code-switching niet in een natuurlijke situatie waargenomen. Gebaseerd op eerder onderzoek naar de invloed van exposure aan een taal en bijvoorbeeld ook de leeftijd waarop een taal geleerd wordt, is nog steeds te verwachten dat exposure invloed heeft op code-switching (MacKay & Flege, 2004; McDonald, 2000; Jia, Aaronson & Wu, 2002).

De laatste opgestelde hypothese stelde dat code-switching een positieve invloed op de communicatie zou hebben. In het kleine aantal gevallen dat in dit onderzoek is bekeken is echter geen verband aan te wijzen tussen code-switching en het succes van de communicatie. Zoals eerder besproken kan dit aan de aard van de uitgevoerde taak liggen. Sommige proefpersonen ontwikkelden een protocol om de taak zo snel mogelijk op te lossen, waardoor conversatie en dus de mogelijkheid voor code-switching uitbleef. Wanneer een protocol waarmee de taak zo snel mogelijk wordt opgelost de conversatie reduceert, is code-switching

als strategie voor effectieve communicatie (Grice, 1975; Freeman & Freeman, 2001) onnodig. Daarnaast leverde het volgen van een gezamenlijk ontwikkeld protocol samen met de competitieve houding van sommige proefpersonen een zeer snelle tijd op, waardoor het succes van de taak wellicht eerder veroorzaakt wordt door een goede strategie om de puzzels zo snel mogelijk op te lossen dan door andere factoren.

Opvallend was dat de proefpersonen met een hoge taalvaardigheid (proefpersonen 1, 2, 3, 5, 7 en 8) buiten het experiment Nederlands spraken. Proefpersoon 1 stelde zelfs dat zij het moeilijk en onlogisch vond om Duits te blijven praten. Deze spontane preferentie om in het Nederlands te spreken en de instructie om in het Duits te spreken te negeren trad op bij de proefpersonen met een hogere taalvaardigheid en kan duiden op een te grote cognitieve inspanning en extra verwerkingskosten door voortdurende blootstelling aan twee talen (Blees et al., 2014; Hernandez, 2009). Uit eerder onderzoek is daarnaast gebleken dat sprekers moeten wennen aan de communicatiemodus LaRa (Mulken & Hendriks, 2012). Hoewel ervaring met LaRa niet meegenomen is ter analyse is het wel bevraagd in de LEAP Questionnaire. Twee proefpersonen hadden eens gesprekken gevoerd waarbij in twee talen werd gecommuniceerd maar de percentages die zij hieraan koppelden waren zo laag dat het te verwaarlozen is.

Zoals eerder besproken bleek de taak makkelijk op te lossen en namen een aantal proefpersonen een competitieve houding aan. Deze factoren hebben mogelijk invloed gehad op de benodigde tijd om de taak af te ronden waardoor de constructvaliditeit in gevaar komt. Daarnaast hebben deze factoren ervoor gezorgd dat werkelijke conversatie en daarmee de mogelijkheid tot spontane code-switching uitbleef. Het gevolg is dat het succes van de communicatie niet bepaald is door het aantal code-switches maar door het wel of niet volgen van een gezamenlijk ontwikkeld protocol. De statige opstelling van het experiment, met duidelijk gemarkeerde beurt- en rolwisseling, kan ervoor gezorgd hebben dat het makkelijker was voor proefpersonen om in hun moedertaal te blijven spreken. Echter komt zelfs in deze opstelling en ondanks de instructie om de moedertaal te blijven spreken code-switching voor. De verwachting is dat er in natuurlijkere conversaties nog meer sprake zal zijn van code-switching. In dit experiment assisteerden twee experimenteel handlangers. Er is geprobeerd ervoor te zorgen dat de proefpersonen niet op de hoogte zouden zijn van deze handlangerfunctie en zouden denken dat de handlanger net als hen een proefpersoon was. Het is mogelijk dat proefpersonen alsnog door hebben gehad dat hun gesprekspartner van te voren instructie kreeg en dit kan invloed hebben gehad op het gedrag van de proefpersonen. In dit experiment hebben daarnaast slechts acht proefpersonen deelgenomen.

6. Conclusie

In dit onderzoek is er gekeken naar de omstandigheden waaronder code-switching optreedt en de invloed van code-switching op de communicatie binnen LaRa gesprekken. Participanten voerden in duo's een probleemoplossende taak uit en deze conversaties werden geanalyseerd. Er is gekeken naar de invloed van taalvaardigheid, meertaligheid en blootstelling aan de L2 van de proefpersonen op het optreden van code-switching. Er bestaat mogelijk een verband tussen meertaligheid en het optreden van code-switching en code-switching zou daarom een hoge bekwaamheid in talen weergeven. Op basis van een analyse van acht conversaties is dit gevonden verband echter zwak. Proefpersonen bleken verschillende typen code-switching toe te passen, echter is er geen patroon te herkennen tussen de taalvaardigheid in de L2 van de proefpersonen en het voorkomen van code-switching in het algemeen of het voorkomen van bepaalde typen code-switching. Wel bleek het onderscheid tussen inter-sentential en intra-sentential, code-switching tussen of binnen zinnen, niet voldoende om inzicht te krijgen wat betreft het optreden van code-switching in LaRa conversaties. Intra-sentential kwam in sommige onderzochte conversaties voor als gevolg van onbegrip wat duidt op een lage taalvaardigheid. Dit staat in contrast met bevindingen uit andere onderzoeken die stellen dat intra-sentential code-switching optreedt wanneer een spreker een hoge L2 taalvaardigheid heeft (Hammink, 2000; Koban, 2013). Bevindingen uit dit onderzoek wekken de suggestie dat sprekers met een hoge L2 taalvaardigheid in sommige situaties de preferentie geven aan het spreken in de L2, mogelijk verklaard door de cognitieve kosten van gelijktijdige activering van twee taalsystemen. Dit roept de vraag op of de effectiviteit van LaRa als communicatiemodus een limiet heeft waarna het overschakelen op één taal binnen een interactie effectiever is.

Ondanks de kleine steekproef gebruikt in dit exploratief onderzoek, biedt het onderzoek inzicht in de complexiteit van code-switching in LaRa conversaties en opent deuren voor vervolgonderzoek. Het mag duidelijk zijn dat code-switching in LaRa verschilt van code-switching in andere communicatiemodi zoals bijvoorbeeld ELF. Meer inzicht in de omstandigheden waaronder code-switching binnen LaRa conversaties optreedt en de functies van code-switching in LaRa conversaties zal wellicht ook meer inzicht bieden wat betreft de effectiviteit van LaRa als communicatiemodus.

Bibliografie

Abutalebi, J., Annoni, J., Zimine, I., Pegna, A. J., Seghier, M. L., Lee-Jahnke, H., Lazeyras, F., Cappa, S. F., Khateb, A. (2008). Language control and lexical competition in bilinguals: an event-related fMRI study. *Cerebral Cortex*, 18 (7), 1496 – 1505.

Abutalebi, J., Della Rosa, P. A., Green, D. W., Hernandez, M., Scifo, P., Keim, R., Cappa, S. F. & Costa, A (2012). Bilingualism tunes the anterior cingulate cortex for conflict monitoring. *Cereb Cortex*, 22, 2076 – 2086.

Ariffin, K., & Rafik-Galea, S. (2009). Code-switching as a communication device in conversation. *Language & Society Newsletter*, 5. Geraadpleegd op www.crisaps.org/newsletter/summer2009/Ariffin.doc

Bahtina, D., Thijs, J. D. ten, (2012). Receptive Multilingualism. The Encyclopedia of Applied Linguistics. doi:10.1002/9781405198431.wbeal1001

Bahtina, D., Thijs, J. D. ten, & Wijnen, F. (2013). Combining cognitive and interactive approaches to lingua receptiva. *International Journal of Multilingualism*, 10 (2), 159-180.

Bahtina, D. (2013). Alignment in lingua receptiva: from automaticity towards monitored codeswitching. *ESUKA – JEFUL 2013*, 4 (2), 51–77.

Beerkens, R. (2010). *Receptive Multilingualism as a Language Mode in the Dutch-German Border Area*. Münster: Waxmann Verlag.

Berthele, R. (2009). Inter-lingual inferencing capacities in different groups of bilinguals. Presentation at the 7th International Symposium on Bilingualism (ISB7), July 8-11 2009, Utrecht University.

Björkman, B. (2008). So where we are: Spoken lingua franca English at a Swedish technical university. *English Today*, 24, 11-17.

Blees, G.J., Mak, W.M. & Ten Thijs, J.D. (2014). English as a lingua franca versus lingua receptiva in problem-solving conversations between Dutch and German students. *Applied Linguistics Review*, 5 (1), 173 – 193.

Bultena, S., Dijkstra, T., Van Hell, J.G. (2013). Cognate effects in sentence context depend on word class, L2 proficiency, and task. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, (ahead-of-print), 1 – 28.

Cogo, A. (2009). Accommodation difference in ELF conversation: A study of pragmatics strategies. In: Mauranen, A. and Ranta, E. (Eds.), *English as a Lingua Franca: Studies and findings*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 254 – 273.

Costa, A., Pickering, M. J. & Sorace, A. (2008). Alignment in second language dialogue, *Language and Cognitive Processes*, 23 (4), 528 – 556.

- Dijkstra, T., (2005). Bilingual visual word recognition and lexical access. In: Kroll, J.F., De Groot, A.M.B. (Eds.), *Handbook of Bilingualism: Psycholinguistic Approaches*. Oxford: Oxford University Press, 179 – 201.
- Dussias, P. A. & Sagarra, N. (2007). The effect of exposure on syntactic parsing in Spanish-English bilinguals. *Bilingualism: Language and Cognition*, 10 (1), 101 – 116.
- Freeman, D., Freeman, Y. S. (2001). *Between worlds: Access to second language acquisition*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Giles, H., Smith, P. (1979). Accommodation Theory: Optimal Levels of Convergence. In Giles, H., St. Clair, R. N. (Eds.), *Language and Social Psychology*. Baltimore: University Park Press, 45 – 65.
- Giles, H., Coupland, J. & Coupland, N. (1991). Accommodation Theory: Communication, Context, and Consequence. In Giles, H., Coupland, J. & Coupland, N. (Eds.), *Contexts of Accommodation*. New York: Cambridge University Press, 1 – 68.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In Cole, P., Morgan, J. L. (Eds.), *Syntax and semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 41–58.
- Gooskens C. (2009). Mutual intelligibility of written and spoken words between Germanic languages. Presentation at the 7th International Symposium on Bilingualism (ISB/) July 8-11, 2009. Utrecht University.
- Grosjean, F. (2008). *Studying Bilinguals*. Oxford: Oxford University Press.
- Gumperz, J. J (1982a). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hammink, J. (2000). A comparison of the code switching behavior and knowledge of adults and children. Geraadpleegd op: http://hamminkj.cafeprogressive.com/CS_paper.htm
- Hartsuiker, R. J., Pickering, M. J., Velkamp, E. (2004). Is syntax separate or shared between languages? Cross-linguistic syntactic priming in Spanish-English bilinguals. *Psychological Science*, 15 (6), 409 – 414.
- Heredia, R. R., Altarriba, J. (2001). Bilingual Language Mixing: Why Do Bilinguals Code-Switch? *Current Directions in Psychological Science*, 10, 164 – 168.
- Hernandez, A. E. (2009). Language switching in the bilingual brain: What's next? *Brain & Language*, 109 (2-3), 133 – 140.
- House, J. (2003). English as a lingua franca: A threat to multilingualism? *Journal of Sociolinguistics*, 7 (4), 558 – 578.
- Hülmbauer, C. (2009). You moved, aren't? The relationship between lexicogrammatical correctness and communicative effectiveness in English as a lingua franca. *VIEWS*, 16 (2), 3-35.

Jia, G., Aaronson, D., Wu, Y. (2002). Long-term language attainment of bilingual immigrants: Predictive variables and language group differences. *Applied Psycholinguistics*, 23, 599 – 621.

Klimpfinger, T. (2007). Mind you sometimes you have to mix. The role of code-switching in English as a lingua franca. *VIEWS*, 16 (2), 36 – 61.

Klimpfinger, T. (2009). She's mixing the two languages together. Forms and functions of code-switching in English as a Lingua Franca. In: Mauranen, A. and E. Ranta (Eds.), *English as a lingua franca: Studies and findings*. Newcastle: Cambridge Scholars Press, 348 – 371.

Koban, D. (2013). Intra-sentential and inter-sentential code-switching in Turkish-English bilinguals in New York City, U.S. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 70, 1174 – 1179.

Kootstra, G. J., Van Hell, J. G., Dijkstra, T. (2010). Syntactic alignment and shared word order in code-switched sentence production: evidence from bilingual monologue and dialogue. *Journal of Memory and Language*, 63 (2), 210 – 231.

Kroll, J. F., Bogulski, C. A., McClain, R. (2012). Psycholinguistic perspectives on second language learning and bilingualism: The course and consequence of cross-language competition. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 2, 1 – 24.

Lemhöfer, K., Dijkstra, T., & Michel, M. (2004). Three languages, one ECHO: Cognate effects in trilingual word recognition. *Language and Cognitive Processes*, 19 (5), 585-611.

Mackay, I., Flege, J. (2004). Effects of the age of second language learning on the duration of First and second language sentences. *Applied Psycholinguistics*, 25, 373 – 396.

McDonald, J. L. (2000). Grammaticality judgements in a second language: Influences of age of acquisition and native language. *Applied Psycholinguistics*, 21, 395 – 423.

Möller, R. (2007). A computer-based exploration of the lexical possibilities of intercomprehension: Finding German cognates of Dutch words. In: Ten Thije, J. D., Zeevaert, L. (Eds.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*. (285 – 305), Amsterdam: John Benjamins.

Mulken, M. van, Hendriks, B. (2012). Taalkeuze, effectiviteit en efficiëntie: Een experimentele studie naar het gebruik van Engels als Lingua Franca, Lingua Receptiva, T1-T2 en Moedertaal. Paper gepresenteerd bij de Anéla 2012 Conferentie Toegepaste Taalwetenschap, van 9 tot 11 mei 2012 in Lunteren.

Muysken, P. (1987b). Neutrality in code-mixing. In: Eigen en vreemd: Identiteit en ontleening in taal, literatuur en beeldende kunst: Handelingen van het 39ste filologencongres, 359 – 373.

Seidlhofer, B. (2011) *Understanding English as a lingua franca*. Oxford: Oxford University Press.

Pickering, M. J., Garrod, S. (2004). Toward a mechanistic psychology of dialogue. *Behavioral and Brain Sciences*, 27, 169 – 225.

Phillipson, R. (1992). *Linguistic imperialism*. Oxford: Oxford University Press.

Poplack, S. (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en Español: Toward a typology of CS. *Linguistics*, 18, 581 – 618.

Rehbein, J., ten Thije, J.D., Verschik, A. (2012). Lingua Receptiva (LaRa) – Remarks on the quintessence of Receptive Multilingualism. *International Journal of Bilingualism*, 16 (3), 248- 264.

Schmidt, R. (2001). Attention. In P. Robinson (Eds.), *Cognition and second language instruction* (pp. 3-32). Cambridge University Press.

Thomason, S. G. (2001). *Language Contact. An Introduction*. Edinburgh University Press.
Geraadpleegd op <http://cryptm.org/~nort/linguistics/Language%20Contact.pdf>

Thoms, J., Liao, J., Szustak, A. (2005). The Use of L1 in an L2 On-Line Chat Activity. *Canadian Modern Language Review*, 62 (1), 161 – 182

Treffers-Daller, J. (1991). Towards a uniform approach to code-switching and borrowing. In: ESF Network on Codeswitching and language contact, (Eds.) Papers for the workshop on constraints, conditions and models. European Science Foundation, Strasbourg, 259 – 279.
Raadgepleegd op <http://centaur.reading.ac.uk/29333>

Wei, L. (2005). How can you Tell? Toward a Common Sense Explanation of Conversational Code-Switching. *Journal of Pragmatics*, 37 (3), 375 – 389.

Wenzel, V. (2007). Rezeptive Mehrsprachigkeit und Sprachdistanz deutsch-niederländisch. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung*, 2, 183 – 208.

Bijlage 1: Vragenlijst proefpersonen

Fragebogen

Herzlichen Dank für Ihre Mitarbeit an unserem Experiment. Im Rahmen unserer Untersuchung brauchen wir noch zusätzliche Informationen bezüglich Ihre sprachliche und kommunikative Hintergrund, damit wir die Ergebnisse richtig interpretieren können. Wir würden uns deswegen sehr freuen, wenn Sie unsere Untersuchung durch Ausfüllen dieses Fragebogens weiter unterstützen würden. Zudem, möchten wir gern auch von Ihnen erfahren, wie Sie das Experiment gefallen haben. Vielen Dank nochmals.

1. Fragen zum Experiment

Können Sie die bitte bewerten, von 0 bis 10, was Sie von folgende Aussagen halten (0 = gar nicht einverstanden, 5 = Neutral, 10 = völlig einverstanden).

Erklärung	Abbildug
1. Die Aufgabe war interessant.	_____
2. Es war angenehm Deutsch zu reden mit meinen Gesprächspartner.	_____
3. Die Aufgabe hat Spaß gemacht.	_____
4. Es war schwer meinen Gesprächspartner zu verstehen als er auf Niederländisch geredet hat.	_____
5. Die Aufgabe war leicht.	_____
6. Es war schwierig, Deutsch zu reden mit meinem Gesprächspartner.	_____
7. Wir konnten die Aufgabe einfach abwickeln als wir sowohl Deutsch als Niederländisch gesprochen haben.	_____

8. Haben Sie noch weitere Bemerkungen bezüglich dem Experiment?

2. Fragen zur Kommunikative Fähigkeiten und mehrsprachigkeit

Können Sie die bitte bewerten, von 0 bis 10, was Sie von folgende Aussagen halten (0 = gar nicht einverstanden, 5 = Neutral, 10 = völlig einverstanden).

Erklärung	Abbildung
9. Ich kann gut kommunizieren in Live-Gespräche.	_____
10. Ich verstehe oft falsch was anderen mir sagen.	_____
11. Es macht mir Spaß, mit Menschen von anderen Kulturen zu reden.	_____
12. Menschen verstehen oft nicht was ich meine.	_____
13. Ich kann gut neue Sprachen lernen.	_____
14. Ich erfahre oft Schwierigkeiten wenn ich mit Menschen aus anderen Kulturen spreche.	_____
15. Ich lerne gerne neue Sprachen.	_____
16. Es ist für mich ziemlich leicht zu wechseln zwischen verschiedenen Sprachen.	_____
17. Sogar wenn jemand eine Sprache spricht die ich nicht sprechen kann, kann ich oft teilweise verstehen was gemeint wird.	_____
18. Gewöhnlich macht es mir Spass, Gespräche mit anderen Menschen zu haben.	_____
19. Ich finde es schwierig Fremdsprachen zu verstehen.	_____
20. Sogar wenn jemand meine Sprache nicht kennt, kann ich trotzdem meine Aussage vermitteln.	_____

3. Über die verschiedenen Sprachen, die Sie kennen

21. Bitte notieren Sie hier alle Sprachen die Sie kennen. Gerne in Reihenfolge von Dominanz, also die meist Dominante Sprache (Ihre Muttersprache) zuerst. Auch Dialekten gehören zu Sprachen in diesem Fragebogen.

1.	2.	3.	4.	5.
----	----	----	----	----

22. Bitte notieren Sie hier alle Sprachen die Sie kennen. Gerne in Reihenfolge der Erwerbung (also, die Muttersprache erst).

1.	2.	3.	4.	5.
----	----	----	----	----

23. Bitte notieren Sie, wie viel Zeit Sie aktuell (in Prozenten) in Kontakt kommen mit die verschiedenen Sprachen. Es soll insgesamt 100 Prozent werden.

Sprache					
Prozentual	.....%	.....%	.....%	.....%	.....%

24. Wenn Sie mit jemanden sprechen die alle Sprachen genauso gut sprechen können wie Sie, wie viel Zeit würden Sie denn welche Sprache nutzen? Insgesamt sollen die Prozenten 100 machen.

Sprache					
Prozentual	.....%	.....%	.....%	.....%	.....%

25. Mit welchen Kulturen identifizieren Sie sich? Bitte bewerten, von 0 bis 10 (0 = ich identifiziere mich gar nicht damit, 10 = ich identifiziere mich völlig damit). Beispiele von Kulturen sind: Niederländisch, Deutsch, Amerikanisch, Chinesisch, marokkanisch (arabisch).

Kultur					
Identifikation					

26. Bitte bewerten Sie wie oft Sie Gespräche gehabt haben in folgenden sprachen, entweder in einer Kombination von folgenden Fragen, *bevor das Experiment* (während das Experiment haben Sie eine Kombination von Niederländisch und Deutsch verwendet) (0 = niemals, 10 = sehr häufig)

Niederländisch	Deutsch	Englisch	Niederländisch/Deu tsch	Eine andere Kombination von zwei Sprachen

27. Bitte bewerten Sie, wie ähnlich Sie folgenden Sprachen finden an Niederländisch, und wie ähnlich an Deutsch (0=völlig unterschiedlich, 10=sehr ähnlich). Bitte füllen Sie die Tabelle selber weiter aus.

Sprachen	Deutsch	Niederländisch	Englisch	.....	.....	.....	.....
Wie ähnlich an Niederländisch		10					
Wie ähnlich an Deutsch	10						

4. Fähigkeit Niederländisch

28. Im welchem Alter...

...haben Sie angefangen Niederländisch zu lernen?	...haben Sie Ihre aktuellen Fähigkeit, Niederländisch zu sprechen, erreicht?	...haben Sie Ihre aktuellen Fähigkeit, Niederländisch zu verstehen, erreicht?

29. Wie haben Sie Niederländisch gelernt? Sie dürfen mehr als eine Antwort wählen.

- Ich habe nie versucht, Niederländisch zu lernen
- Unterricht (Schule/Universität)
- Kontakt / Interaktion mit Leuten
- Mit niederländische Filme, Radio und Fernsehen
- Durch Lesen der niederländische Texte
- Anders, nämlich .....

30. Bitte bewerten Sie wie gut Sie Niederländisch sprechen und wie gut Sie es verstehen können. (0 = nicht, 5 = fair, 10 = perfekt).

Niederländisch sprechen	Niederländisch verstehen

5. Kontakt mit die niederländische Sprache und Kultur

31. Wie lange haben Sie in den Niederlanden gelebt?

.....Jahre .....Monate

32. In welche Sprache war Ihrer Ausbildung in den Niederlanden?

.....

*Wenn Sie an keinen Ausbildung in den Niederlanden teilgenommen haben, brauchen Sie diese Frage nicht zu beantworten.

33. Bitte notieren Sie in chronologischer Reihenfolge, wo Sie gewohnt haben und wie lange Sie dort gewohnt haben. Fangen Sie an beim Geburt und enden Sie mit ihre aktuelle Wohnort. Wenn Sie irgendwo weniger als ein Jahr gewohnt haben, notieren Sie bitte wie viele Monate Sie dort waren.

Erste Wohnort: ..... Dauer: ..... Jahre / Monate .....

Zweite Wohnort: ..... Dauer: ..... Jahre / Monate .....

Dritte Wohnort: ..... Dauer: ..... Jahre / Monate .....

Vierte Wohnort: ..... Dauer: ..... Jahre / Monate .....

34. Hatten Sie, bevor Sie in den Niederlanden kamen, schon mal drei oder mehr Monate in ein Land mit der Niederländische Sprache gewohnt oder gereist?

Nein

Ja, ..., für einen Zeitraum von.....

35. Wie oft kamen Sie zur Besuch in den Niederlanden bevor Sie umgezogen sind?

Nie

Weniger als 1 Mal pro Jahr

1 bis 5 Mal pro Jahr

5 bis 10 Mal pro Jahr

10 oder mehr mal pro Jahr

36. Sprechen Ihre Familienmitglieder entweder gute Freunde Niederländisch als Muttersprache? (Spezifizieren Sie bitte die Beziehung (Tante, Großeltern, Freund / Freundin, usw.)

Ja, ...

Nein

37. Bitte bewerten Sie von 0-10 wie oft Sie aktuell mit Niederländisch in Kontakt kommen, also Niederländisch lesen und anhören (0 = nie, 10 = sehr häufig).

	Abbildung
Zu hause	
Arbeit/Schule	
Medien (Fernsehen / Radio / Printmedien)	
Interaktive Medien (z.B. Internet-facebook, Skype)	

6. Sprachwahl in der Kommunikation

38. Bitte bewerten Sie von 0-10 wie häufig Sie aktuell kommunizieren in untenstehenden Sprachen oder in Sprachkombinationen, in folgenden Umgebungen. (0 = nie, 10 = sehr häufig)

	Niederländisch	Deutsch	Englisch	Kombination Deutsch / Niederländisch	Andere Sprachliche Kombination
Zu hause					
Studien					
Freunde					
Arbeit					
Auf der Straße, in Geschäften, Cafés, usw.					
Allgemein					

7. Haltung zu den Niederlanden und Niederländisch

Bitte Bewerten Sie folgenden Aussagen (0 = gar nicht mit einverstanden, 5 = Neutral, 10 = völlig mit einverstanden).

Erklärung	Abbildung
39. Ich finde Niederländisch eine einfache Sprache zu erlernen.	___
40. Ich fühle mich zu Hause in den Niederlanden.	___
41. Ich spreche gerne Niederländisch.	___
42. Ich finde Niederländisch eine schöne Sprache.	___
43. Ich bin mit meiner niederländische Sprachkenntnisse zufrieden.	___
44. Niederländer sind sehr ähnlich an Deutschen.	___
45. Ich glaube, dass Deutschen, die kein Niederländisch gelernt haben, Niederländisch jedoch verstehen können.	___
46. Niederländisch ist einfach nach Deutsch zu übersetzen.	___
47. Niederländisch und Deutsch sind ziemlich änliche Sprachen.	___
48. Für die meisten deutschen Worten, gibt es eine gute Übersetzung auf Niederländisch.	___

Über Ihnen

49. Datum (heute):

50. Alter:

51. Mann/Frau:

52: Gibt es not Informationen bezüglich Ihrer Hintergrund, dass wichtig für uns ist zu wissen?

Herzlichen Dank für Ihre Zeit und Teilnahme!

Bijlage 2: C-test Nederlands

C-test Niederländisch

Bei manchen der Wörter im Text fehlt der letzte Teil. Probiere die fehlenden Buchstaben einzutragen. Du brauchst keine Angst zu haben, Fehler zu machen – Rechtschreibfehler werden nicht angerechnet. Auch sonst brauchst du keine Angst zu haben, etwas falsch zu machen. Bei diesem Test geht es NICHT um bestehen! Er dient nur zur Einschätzung für uns. Es bringt uns also nichts, wenn du den Test perfekt machen willst, und z.B. ein Wörterbuch zu Rate ziehst. Probiere ein passendes Wort zu finden. Wenn du es nicht weißt, kannst du das Wort auslassen. Beachte, dass die Länge der Lücke nichts mit der Länge des Wortes zu tun hat. Viel Erfolg!

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein.

Als men_____ spontaan hun grote zor_____ kunnen mel_____, scoren zaken als nor_____ en waa_____, werkgelegenheid en veili_____ op str_____ veel ho_____.

Dat bli_____ uit h_____ jaarlijkse onde_____ naar d_____ risicobeleving v_____ terrorisme onder burgers, dat donderdag i_____ gepubliceerd.

V_____ de achth_____ respondenten noemt 1 procent terro_____ en aans_____. In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbek_____ is h_____ risico d_____ zij lopen beroofd t_____ worden do_____ een harige schurk: d_____ baviaan.

De ap_____ zijn i_____ staat autopotieren te ope_____ en do_____ ramen t_____ springen o_____ zoek na_____ broodjes e_____ snacks.

D_____ stad voert een verw_____ strijd met de ste_____ agressiever word_____ apen. Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat he_____ de pol_____ vrijdag bek_____ gemaakt.

De chau_____ kreeg een vuistslag te_____ zijn ho_____ van e_____ passagier, ter_____ hij d_____ bus bestuurde.

De buscha_____ raakte bui_____ bewustzijn e_____ reed o_____ de Lucasbrug i_____ Utrecht m_____ zijn b_____ tegen e_____ metalen afze_____.

De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

Brand in opslagbedrijf Amsterdam-Noord

In een pand op een bedrijventerrein in Amsterdam-Noord is donderdagochtend een grote brand uitgebroken.

Het i_____ een opslagbedrijf waar partic_____ kleine loo_____ kunnen hu_____ om spu_____ in o_____ te sl_____. De bran_____ roept omwon_____ op ra_____ en deu_____ gesloten t_____ houden vanwege de eno_____ rookontwikkeling, al_____ een woordv_____.

Het vu_____ in h_____ gebouw a_____ de tt. Vasumweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

Bijlage 3: Antwoordsleutels C-test Nederlands

Totaal te behalen score: 144 (36 per tekst)

- **Volledig Fout**: 0 punten
- **Grammaticale fouten, die/der/das, tijdsvorm, meervoud/enkelvoud of een niet ideaal woord waarbij het duidelijk is dat de proefpersoon het juiste bedoeld** : 1 punt
- **Fout gespeld / niet hoorbaar in uitspraak**: 1,5 punten
- **Volledig Goed**: 2 punten

	Volledig Fout 0 punten	Redelijk 1 punt	Fout gespeld 1,5 punten	Volledig Goed 2 punten
Tekst 1				
Tekst 2				
Tekst 3				
Tekst 4				

/144 (%)

punten

C-test Nederlands

Bron:www.nu.nl 26-11-2009

<http://www.nu.nl/binnenland/2131264/weinig-vrees-in-nederland-aanslag.html>

1 - (3)

Weinig vrees in Nederland voor aanslag

Nederlanders voelen zich veilig en achten de kans op een terroristische aanslag in eigen land zeer klein.

Als mensen spontaan hun grote zorgen kunnen melden, scoren zaken als normen en waarden, werkgelegenheid en veiligheid op straat veel hoger.

Dat blijkt uit het jaarlijkse onderzoek naar de risicobeleving van terrorisme onder burgers, dat donderdag is gepubliceerd.

Van de achthonderd respondenten noemt 1 procent terrorisme en aanslagen. In 2005 was dat nog 39 procent, een jaar later 20 procent.

<http://www.nu.nl/opmerkelijk/2130554/autoriteiten-kaapstad-in-maag-met-stelende-bavianen.html>

2 - (6)

Autoriteiten Kaapstad in maag met stelende bavianen

Dat de populaire Zuid-Afrikaanse vakantiebestemming Kaapstad hoge misdaadcijfers kent is veel toeristen bekend. Onbekender is het risico dat zij lopen beroofd te worden door een harige schurk: de baviaan.

De apen zijn in staat autoportieren te openen en door ramen te springen op zoek naar broodjes en snacks.

De stad voert een verwoede strijd met de steeds agressiever wordende apen.

Gevreesd wordt dat het probleem nog eens zal toenemen als volgend jaar veel toeristen de stad zullen aandoen vanwege het wereldkampioenschap voetbal.

<http://www.nu.nl/algemeen/2065651/mishandelde-buschauffeur-rijdt-tegen-brug.html>

3 - (2)

Mishandelde buschauffeur rijdt tegen brug

Een 49-jarige chauffeur van een streekbus is donderdagavond in Utrecht mishandeld, waardoor hij een aanrijding veroorzaakte. Dat heeft de politie vrijdag bekend gemaakt.

De chauffeur kreeg een vuistslag tegen zijn hoofd van een passagier, terwijl hij de bus bestuurde.

De buschauffeur raakte buiten bewustzijn en reed op de Lucasbrug in Utrecht met zijn bus tegen een metalen afzetting.

De dertig passagiers in de bus bleven allen ongedeerd. De verdachte is aangehouden door de politie.

<http://www.nu.nl/binnenland/2131323/brand-in-opslagbedrijf-amsterdam-noord.html>

4 - (4)

Brand in opslagbedrijf Amsterdam-Noord

In een pand op een bedrijventerrein in Amsterdam-Noord is donderdagochtend een grote brand uitgebroken.

Het is een opslagbedrijf waar particulieren kleine loodsen kunnen huren om spullen in op te slaan. De brandweer roept omwonenden op ramen en deuren gesloten te houden vanwege de enorme rookontwikkeling, aldus een woordvoerder/voerder.

Het vuur in het gebouw aan de tt. Vasumweg brak rond half twaalf uit. Het is nog niet duidelijk of bij de brand gevaarlijke stoffen vrijkomen.

<http://www.nu.nl/algemeen/2131277/de-zon-dood.html>

Bijlage 4: Instructie proefpersonen

Instructie

Zusammen mit deinem Partner wirst du so schnell wie möglich einigen Aufgaben lösen mittels das plazieren von 9 Bilder in einem Gitter.

Du und deine Partner sitzen mit dem Rücken zueinander. Auf dieser Weise könnt Ihr nur verbal kommunizieren. Jeder spricht in seine Muttersprache, also du sprichst Deutsch und deine Partner spricht Niederländisch. Bei jedem Aufgabe hat einer der Führerrolle. Dieser Person sagt wie die Bilder platziert werden sollen. Der andere Person folgt die Anweisungen des Führers. Nach jeder Aufgabe werden die Rollen gewechselt. Dieses Experiment wird für Analysezwecke auf Video aufgenommen.

Aufgabe

1. Dein Partner hat ein Bild mit der Lösung. Dein Partner ist der Führer und er gibt Anweisungen wie die 9 Bildern im Gitter platziert werden sollen. Wenn du glaubst du hast die Aufgabe gelöst, drückst du auf der Klingel. Bitte lass die Lösung noch einen Moment liegen damit diese überprüft werden kann.
2. Die Rollen werden gewechselt. Jetzt bist du der Führer und hast du ein Bild der Lösung. Du gibst Anweisungen an deinem Partner wie er die Bilder im Gitter platzieren soll damit die 9 Bildern auf seinen Gitter genau so plaziert sind wie auf deinem Bild. Wenn dein Partner glaubt er hat die Aufgabe gelöst, drückt er auf der Klingel.

Es gibt 8 Runden, also ingesamt 16 Aufgaben.

Am Ende füllst du einen Fragebogen aus und machst du einen Sprachtest.

Vielen Dank für deine Teilnahme an unserer Forschung!

Bijlage 5: Instructie handlanger

INSTRUCTIE HANDLANGER

In dit experiment ben jij de handlanger. Dit houdt in dat jij als enige op de hoogte bent van wat wij aan het doen zijn. De proefpersonen weten niet beter dan dat jij ook een proefpersoon bent en dezelfde instructie krijgt als zij. Het is dan ook de bedoeling je als een 'gewone' proefpersoon te gedragen en vooral niet te laten merken dat je in het 'complot' zit. Het volgende gaat er gebeuren:

Samen met de proefpersoon krijg je de opdracht 16 puzzeltjes op te lossen. Een puzzel bestaat uit 9 kaarten; 6 kaarten met een foto van een voorwerp en 3 kleurenkaarten (zwart, rood en blauw). Er is één verschil tussen de kaartenset die jij krijgt en die de proefpersoon krijgt. Van de 6 kaarten met een foto, zijn er in jouw set 3 met een foto en daarbij de naam geschreven van het voorwerp op de foto. Voor een voorbeeld zie figuur 1.

In totaal zijn er 4 kaartensets. Je zult per proefpersoon elke kaartenset 4x langs zien komen, alleen de volgorde en de namen van de voorwerpen zullen variëren.

Het experiment verloopt als volgt:

De proefpersoon en jij zitten met de rug naar elkaar toe en voor jullie ligt een raster waarin de kaarten geplaatst moeten worden of een afbeelding met de juiste volgorde waarin de kaarten moeten liggen. Bij elk puzzeltje is één van jullie de leider; degene die aanwijzingen geeft over hoe de kaarten moeten liggen, en de ander de volger; degene die de instructies opvolgt. Per puzzel hebben jullie om de beurt de rol van leider of volger. Dus van de 16 puzzels ben jij 8x de leider/8x de volger. Jij begint als leider.

De bedoeling is dat jij en je gesprekspartner er samen voor gaan zorgen dat jullie de kaarten zo snel mogelijk in dezelfde opstelling in het raster krijgen. Wanneer jij de leider bent, krijg jij de afbeelding met de juiste volgorde van de kaarten door de experimentleider voor je gelegd. Aan jou vervolgens de taak het 'spel' te beginnen, de tijd gaat lopen en jij start met uitleggen aan de proefpersoon hoe hij/zij de kaarten moet plaatsen om hetzelfde plaatje van 9 kaarten voor zich te krijgen als dat jij hebt.

Wanneer de proefpersoon denkt dat hem/haar dat gelukt is, geeft hij/zij aan dat hij/zij klaar is d.m.v. 'stop' te roepen en stopt de tijd. De experimentleider checkt of dit gelukt is, geeft de proefpersoon vervolgens een afbeelding met een nieuwe volgorde van de kaarten en legt jou het raster en stapeltje kaarten voor. De rollen zijn nu omgekeerd. De proefpersoon neemt de rol aan van leider en jij volgt de instructies. Wanneer je denkt dat jij dezelfde volgorde van de kaarten voor je hebt liggen als de proefpersoon, geef je aan dat je klaar bent d.m.v. 'stop' te roepen en stopt de tijd.

Op deze wijze zijn er 8 rondes; in totaal 16 puzzeltjes om op te lossen.

NB. Dit experiment vormt onderdeel van onderzoek naar Nederlands-Duitse *luistertaal*. Dit houdt in dat zowel jij als de proefpersoon in jullie moedertaal met elkaar

communiceren. Het experiment zal worden opgenomen, naderhand verwerkt worden voor analyse en vervolgens worden vernietigd.

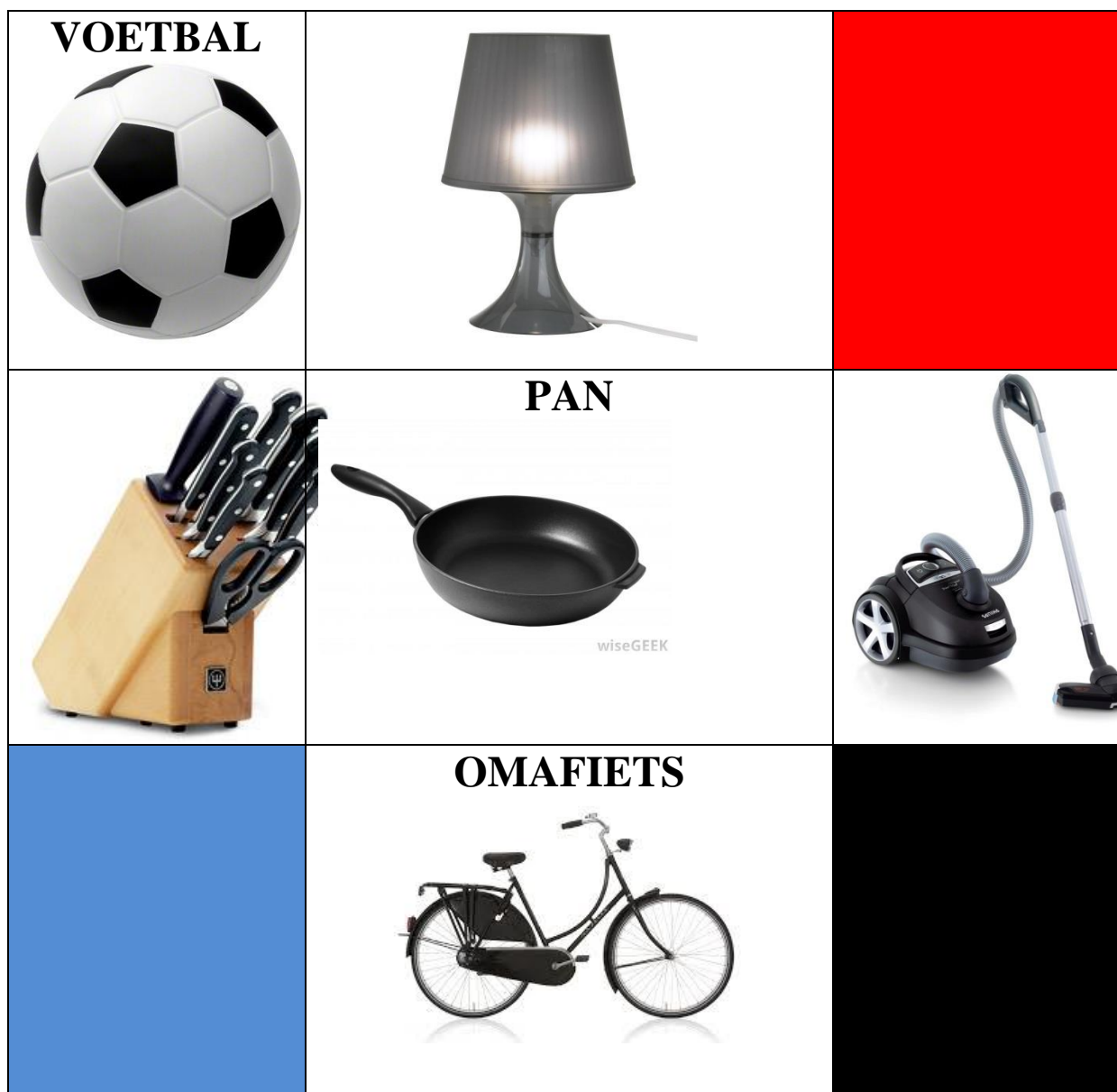
De belangrijkste informatie voor jou als handlanger:

1. Alleen in JOUW kaartensets zitten er steeds 3 foto's bij van voorwerpen met daarbij de naam geschreven.
2. Wanneer JIJ leider bent, dien je deze voorwerpen in het gesprek ALLEEN bij deze naam te noemen.
NB. Wanneer de proefpersoon om opheldering vraagt, werk je hierin gewoon mee. Maar wanneer jij de benoeming van een voorwerp initieert, geef je het voorwerp de naam die erbij staat op de kaart.
3. Wanneer de PROEFPERSON leader is, maakt het niet uit hoe jij de voorwerpen benoemt. Belangrijk is dat hij/zij niet doorheeft dat er bij jou namen staan bij sommige foto's.
4. Gedurende het volledige experiment communiceer jij in je moedertaal; Nederlands. De proefpersoon wordt geïnstrueerd ook in zijn/haar moedertaal met jou te communiceren; Duits.

Na het oplossen van de 16 puzzeltjes moet de proefpersoon nog een vragenlijst invullen en een testje maken. Hiervoor verlaat hij/zij de ruimte. Jij bent klaar en wacht met de experimentleider(s) op de volgende proefpersoon. Daarna volgt dezelfde gang van zaken.

Heb je nog vragen? Stel ze gerust aan de experimentleider(s), het is belangrijk dat je begrijpt wat er van je verwacht wordt.

**Alvast bedankt voor je medewerking
&
Veel succes!**

Figuur 1: voorbeeld van een kaartenset.

Bijlage 6: Materiaal en transcripten